

УДК 378.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-45>**Світлана ГРИЩЕНКО,***orcid.org/0000-0002-7981-3578**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) intensiv3000@meta.ua***Таміла БЕРЕЖНА,***orcid.org/0000-0002-4626-6133**кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
вчений секретар
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»
(Київ, Україна) tamilaimzo@gmail.com***Світлана ЗАЄЦЬ,***orcid.org/0000-0002-6133-1087**кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення інтеграції
у європейський освітній простір
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»
(Київ, Україна) zaec.stat@gmail.com*

АКАДЕМІЧНА АВТОНОМІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Проблема дослідження. В основі процесу становлення автономізації закладів вищої освіти повинне лежати усвідомлення, що університетська автономія є системою самоврядування університетів.

Університетська автономія передбачає демократизацію освітнього процесу, підвищення відповідальності закладів вищої освіти за результати своєї праці перед суспільством, а також за якість освіти, відповідальність за впровадження і дотримання академічних свобод і цінностей.

Мета статті – проаналізувати різні аспекти процесу формування академічної автономії вітчизняних університетів.

Для реалізації мети нашого дослідження використано такі теоретичні й емпіричні методи: теоретичний аналіз, порівняння та зіставлення – для визначення стану розкриття проблеми дослідження у сучасній педагогічній та психологічній науковій літературі, вивчення Інтернет-ресурсів, досвіду роботи науково-педагогічних працівників вищої школи України – діагностування (опитування – анкетування, бесіда; спостереження – педагогічне спостереження, самоспостереження; тестування).

Наукова новизна. Визначено необхідність більш детального вивчення різних аспектів автономії сучасних вітчизняних університетів.

Висновки. 1. Основними напрямками, котрі породжують автономію університетів є: 1) освіта – наукові дослідження; 2) навчання – виховання; 3) державне управління – автономія. 2. Існує потреба в актуалізації ролі кадрової автономії університету у сфері укладення трудових договорів (контрактів) з науково-педагогічним персоналом. 3. Важливо зменшити загальний час, що витрачається викладачем на викладацьку роботу, та перерозподілити його на користь науково-дослідницької діяльності. 4. Необхідно підтримувати академічний статус, який дозволяє генерувати наукові здобутки, виховувати інтелектуальну еліту, формувати духовний потенціал суспільства як основи академічної автономії університету. 5. Сутність і зміст принципу автономії університету потребує подальшого з'ясування.

Ключові слова: університетська автономія, академічні свободи, вища освіта, заклад вищої освіти, автономізація закладів вищої освіти.

Svitlana HRYSHCHENKO,

orcid.org/0000-0002-7981-3578

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;

Professor at the Department of Social Work and Educational and Pedagogical Sciences

T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"

(Chernihiv, Ukraine) intensiv3000@meta.ua

Tamila BEREZHNA,

orcid.org/0000-0002-4626-6133

PhD, Senior Researcher;

Scientific Secretary

State Scientific Institution "Institute for Modernization of the Content of Education"

(Kyiv, Ukraine) tamilaimzo@gmail.com

Svitlana ZAIETS,

orcid.org/0000-0002-6133-1087

Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics), Associate Professor

Senior Research Fellow Department of Scientific and Methodological

Support for Integration into the European Educational Space

State Scientific Institution "Institute of education content modernization"

(Kyiv, Ukraine) zaec.stat@gmail.com

ACADEMIC AUTONOMY OF DOMESTIC UNIVERSITIES

Research problem. The process of becoming autonomous of higher education institutions should be based on the realization that university autonomy is a system of self-governance of universities.

University autonomy involves the democratization of the educational process, increasing the responsibility of higher education institutions for the results of their work before society, as well as for the quality of education, responsibility for the implementation and observance of academic freedoms and values.

The purpose of the article is to analyze various aspects of the process of formation of academic autonomy of domestic universities.

To realize the goal of our research, the following theoretical and empirical methods were used: theoretical analysis, comparison and comparison – to determine the state of disclosure of the problem of research in modern pedagogical and psychological scientific literature, study of Internet resources, work experience of scientific pedagogical workers of higher schools of Ukraine – diagnosis (survey – questionnaire, conversation; observation – pedagogical observation, self-observation, testing).

Scientific novelty. The need for a more detailed study of various aspects of the autonomy of modern domestic universities is determined.

Conclusions. 1. The main directions that give rise to the autonomy of universities are: 1) education – scientific research; 2) education – education; 3) state administration – autonomy. 2. There is a need to update the role of personnel autonomy of the university in the field of concluding labor agreements (contracts) with scientific and pedagogical staff. 3. It is important to reduce the total time spent by the teacher on teaching work and redistribute it in favor of scientific research activities. 4. It is necessary to maintain the academic status that allows generating scientific achievements, educating the intellectual elite, forming the spiritual potential of society as the basis of the university's academic autonomy. 5. The essence and content of the principle of university autonomy needs further clarification.

Key words: *university autonomy, academic freedoms, higher education, higher education institution, autonomy of higher education institutions.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах модернізація вищої освіти полягає у її гармонізації з європейськими стандартами. Вітчизняні науковці зазначають, що в основі процесу становлення автономізації закладів вищої освіти повинне лежати усвідомлення, що університетська автономія є системою самоврядування університетів, яка виключала б їх із юрисдикції держави.

Об'єктом дослідження обрано процес формування академічної автономії університету

як головний принцип університетської освіти (Раєвнева&Бровко, 2010: 109–116).

Автономія закладу вищої освіти – «самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів» (у межах, встановлених Законом України «Про вищу освіту» (2014)).

«Автономія закладу освіти: 1. Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. 2. Обсяг автономії закладів освіти визначається цим Законом, спеціальними законами та установчими документами закладу освіти»; автономія закладу вищої освіти зумовлює необхідність таких самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики, служать громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно (Про освіту: Закон України, 2017: Ст. 23).

Маємо констатувати, що університетська автономія передбачає демократизацію освітнього процесу, підвищення відповідальності закладів вищої освіти за результати своєї праці перед суспільством, а також за якість освіти, відповідальність за впровадження і дотримання академічних свобод і цінностей у ринковому суспільстві сучасної України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Заявлена проблема не залишилась поза увагою вітчизняних дослідників. Так, науково-педагогічні аспекти розвитку автономії ЗВО знайшли своє відображення у працях А. Абрамова, С. Квіта та інших учених. Економічні моделі автономії університетів та управління ними висвітлювали такі вчені, як: О. Бровко, О. Верденхофа, І. Каленюк, О. Раєвнева, Л. Цимбал та ін. Питання особливостей концепції маркетингу освітніх послуг розглядають у працях вітчизняного дослідника В. Дмитрієва. У дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених щодо проблем розвитку ЗВО у сучасних умовах сформувалася єдина точка зору щодо необхідності формування університетської автономії. Водночас, складна структура поняття автономії університетів потребує спеціальної наукової розробки її параметрів, функцій, сфер застосування управління, що є надзвичайно важливим напрямом реформування вітчизняної системи вищої університетської освіти.

Невирішені раніше частини проблеми. Вважаємо недостатньо вивченими в наш час процеси формування академічної університетської автономії.

Мета статті – проаналізувати різні аспекти процесу формування академічної автономії вітчизняних університетів.

Для реалізації мети нашого дослідження використано такі теоретичні й емпіричні *методи*: теоретичний аналіз, порівняння та зіставлення – для визначення стану розкриття проблеми дослідження у сучасній педагогічній та психологічній

науковій літературі, вивчення словників, енциклопедій, авторефератів, дисертацій, Інтернет-ресурсів, досвіду роботи науково-педагогічних працівників вищої школи України – діагностування (опитування – анкетування, бесіда; спостереження – педагогічне спостереження, самоспостереження; тестування).

Наукова новизна. Визначено необхідність більш детального вивчення різних аспектів автономії сучасних вітчизняних університетів.

Стаття доповнила *методологію та інструментарій* подальших емпіричних досліджень деяких аспектів автономії сучасних вітчизняних університетів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до рішень Лісабонської декларації 2007 р. розрізняють чотири види університетської (академічної) автономії (за ознаками академічної свободи): 1) свобода досліджень (вибору тематики, методів академічної роботи) і обміну науковими даними (способів поширення наукових результатів); 2) обмежена юрисдикція світської, церковної, судової влади стосовно членів університетської корпорації; 3) колегіальні принципи самоорганізації наукового співтовариства та університету (виборність посад професора, декана, ректора, присудження наукових ступенів на основі колегіальної оцінки представленої роботи); 4) право професорсько-викладацького складу самостійно визначати структуру і зміст навчання в університеті; навчальні програми і методики дослідження (Університети Європи після 2010 року, 2007).

На думку вітчизняних вчених Ю. Верланова та А. Казарєєва, до основних принципів університетського самоврядування належать: «1) організаційна автономія, що стосується внутрішньої стратегії та структури, виборність ректора, деканів, керівників кафедр, професорів, викладачів; 2) академічна автономія, яка охоплює спеціалізацію університету, кваліфікаційні рівні освіти, кількість студентів та навчальних дисциплін, критерії набору, квоти та гарантії якості; 3) фінансова автономія, що пов'язана з порядком фінансування, проміжними фінансовими органами, фінансовою звітністю, рівнем незалежності у використанні фінансових ресурсів; 4) кадрова автономія, яка передбачає питання поповнення штату, відношення до статусу державних службовців, просування персоналу». Погоджуємося з цими принципами (Верланов&Казарєєв, 2009: 34).

Зазначимо, що академічні свободи – це самостійність суб'єктів освітнього процесу в максимально допустимих межах, максимально демократична процедура навчання, прояв паритетності

у стосунках викладачів і здобувачів вищої освіти, право здобувача вибирати навчальні курси поза певним обсягом обов'язкових, а також викладача, право кафедри та викладача формувати зміст навчальної дисципліни, право викладачів обирати керівників факультету, закладу, а також самостійність закладу вищої освіти в організації освітнього процесу. Рівень і характер академічних свобод є показником, котрий характеризує реформи у вищій освіті будь-якої країни.

Вітчизняні дослідники вважають, що ЗВО нині більш активно виходить на ринок освітніх продуктів і має пропонувати здобувачам освіти: 1) знання, навички, досвід здобувачів, створені під час споживання освітньої послуги у формі проведення аудиторних занять (лекцій, практичних занять), та певні компетенції, які дозволяють здобувачам освіти реалізовувати успішну професійну діяльність у тій чи іншій сферах (після проходження виробничої практики); 2) освітні товари – освітні послуги у формі підготовки навчально-методичних матеріалів (підручників, методичних матеріалів, монографій, відеодисків та ін.), інформаційно-аналітичних продуктів (баз даних, інформаційно-довідкових систем, інформаційно-тематичних модулів), які мають типові характеристики звичайного товару; 3) освітні програми – загальноосвітні (спрямовані на формування загальної культури людини, адаптації до життя в суспільстві) і професійні (спрямовані на послідовне підвищення професійного рівня, підготовку фахівців відповідної кваліфікації), які розробляються ЗВО задля того, аби задовольнити потребу в освіті і досягти певного соціального ефекту. Освітня програма – це комплекс освітніх послуг, спрямований на зміну освітнього рівня або професійної підготовки споживача і забезпечений відповідними ресурсами освітньої організації (Дмитрієв, 2012а; Дмитрієв, 2012б). Обираючи певний ЗВО, здобувач вищої освіти, по суті, обирає його навчальну програму. Приріст освіти або кваліфікації, який здобувач вищої освіти (ступеня бакалавра або магістра) сподівається одержати в результаті її освоєння, є мірою якості освітньої програми, тому програми певних ЗВО користуються більшою популярністю у здобувачів ніж інші програми; 4) гуманітарний продукт – випускники і викладачі нового покоління. Також, вважаємо за потрібне розділити поняття «освітній продукт» і «продукт освіти». До освітніх продуктів вітчизняні науковці відносять освітні програми, авторські свідоцтва (як право на інтелектуальну власність), винаходи, патенти, програми і результати досліджень, а також символіку освіт-

нього закладу – найменування, логотип. А от продуктом освіти є індивід, який має свої характерні особливості (різний рівень освіти, соціальні, психологічні і культурні особливості) (модифіковано нами, 2022). Треба враховувати складність освітньої пропозиції кожного університету.

Важливою, на нашу думку є також й показники для оцінки фінансової автономії університетів, які пропонує Європейська асоціація університетів: «тривалість циклу державного фінансування; тип державного фінансування; можливість залучати зовнішні кошти на умовах повернення; можливість отримувати і розподіляти прибуток; можливість мати у власності будівлі; вартість навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра та магістра, в аспірантурі та докторантурі для здобувачів вищої освіти країн ЄС; вартість навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра та магістра, в аспірантурі та докторантурі для іноземних здобувачів вищої освіти» (Питання університетського управління, 2012).

Вітчизняна дослідниця автономії університетів Н. Василькова (Василькова, 2011: 50) стверджує, що реформування вищої освіти в Україні актуалізує роль кадрової автономії університету у сфері укладення трудових договорів (контрактів) з науково-педагогічним персоналом. Погоджуємося з вченою, що важливими є такі параметри договорів, як «їх тривалість, оплата праці, дозвіл на вторинну зайнятість, використання можливостей внутрішнього ринку праці університетів. Головним параметром контракту є строк трудових відносин». Чим довшим є строк контракту, тим більше викладач приділяє уваги науково-педагогічній діяльності: підготовці дисертацій, написанню монографій, участі в різноманітних наукових заходах, викладанню навчальних дисциплін. І навпаки, скорочення строку трудових відносин позбавляє викладача мотивацій до ефективної діяльності у навчальному закладі. «Цей факт обов'язково береться до уваги керівництвом західних університетів. За своєю тривалістю контракти з викладачами вищої школи поділяються на безстрокові (пожиттеві, постійні) і строкові (довгострокові і тимчасові). Безстроковий (пожиттевий, постійний) контракт – контракт без права звільнення адміністрацією». В університетах США і Канади такі контракти укладають з окремими представниками старшого професорсько-викладацького складу, які посідають посади full professor і associate professor, як правило, після проходження випробувального строку (на цей час діє так званий контракт «підвищ або звільни», результатом якого є або здобуття позитивного

контракту, або звільнення (Автономія університету, 2017: 342–343). Розширення системи пожиттєвих контрактів дає можливість закріпити в університеті висококваліфікованих працівників, створити їм умови академічної свободи та наукових досліджень.

Довгостроковий контракт є близьким по смислу до пожиттєвого контракту, проте умови найму професорсько-викладацького складу і наукових працівників не забезпечують від звільнення за скороченням штатів. Тимчасовий контракт, як правило, пропонується молодим викладачам з метою стимулювання їх до наукової діяльності та за наявності солідного списку опублікованих наукових праць. Однак строк такого контракту теж достатньо великий (Вікіпедія, 2010).

Проте, на практиці в Україні формально діє система тимчасового контрактного найму, але трудовий договір продовжується за успішної переатестації персоналу кожні 3–5 років. Утім, останнім часом із різних причин (брак фінансування, відсутність досвіду прогнозування наборів здобувачів вищої освіти до університетів та оптимізації чисельності професорсько-викладацького складу, небажання тримати у штаті нелояльних викладачів та ін.) адміністрації багатьох університетів почали укладати короткострокові трудові контракти на 1–2 роки навіть з провідними професорами ЗВО. Вітчизняні науковці вважають, що з розширенням автономії такі контракти стануть переважати. На наш погляд, має місце стратегічна помилка, пов'язана з нерозумінням економічної природи сучасного академічного ринку праці та відносин найму викладача (Гоголкина, 2009). Річ у тім, що треба порівняти обсяг навантаження штатного викладача, наприклад, у дослідницькому закладі вищої освіти Великобританії та у провідному закладі вищої освіти України. «Якщо педагогічне навантаження першого складає від 30 до 60 годин на рік, а решту часу він присвячує відвідуванню міжнародних наукових конференцій, науковим експериментам, роботі над публікаціями, то викладач, що підписав контракт із адміністрацією українського закладу вищої освіти, почасти змушений реалізовувати педагогічну діяльність до 1000 годин на рік» (Квіт, 2009). Також вважаємо, що за такого педагогічного навантаження у вітчизняного викладача не вистачає часу на участь у міжнародних наукових конференціях, проведення ґрунтовних досліджень та написання за їхніми результатами серйозних публікацій англійською мовою, оскільки, на думку багатьох науковців, все, що опубліковане іншими мовами, лишається поза межами міжнародного наукового дискурсу.

Більше того, «у тій же Великобританії кожні 5 років провадиться оцінювання наукового рівня викладачів дослідницьких закладів вищої освіти. Якщо їх дослідження відомі у світі, університет, у якому вони працюють, отримує оцінку «відмінно», а відтак, найвищий рівень фінансування з боку держави, яке зазвичай складає близько 50% від загального фінансування, а решту 50% відносять самі викладачі, подаючи заявки на отримання грантів на різноманітні дослідження (Університетська автономія, 2009).

Важливою та актуальною проблемою автономії університетів є сумісництво викладачів.

Вторинна зайнятість викладача українського університету найчастіше полягає в роботі за сумісництвом в іншому ЗВО, набагато рідше – у формі репетиторства, консалтингу або участі в наукових проектах. Серед головних причин сумісництва викладачів в інших університетах: низька заробітна плата в освітній галузі, незатребуваність наукового потенціалу або браку умов для реалізації творчого потенціалу за основним місцем роботи – відсутність аспірантури, докторантури, вченої ради за спеціальністю професора, неможливість створити власну наукову школу і передати свої знання творчій молоді. Це стосується передусім кафедр, на яких викладаються гуманітарні та соціально-економічні дисципліни і які не є профільними для ЗВО. Ситуація особливо загострилася з переходом до викладання навчальних дисциплін за вибором здобувачів вищої освіти як бакалаврату, так й магістратури. При цьому існують кілька альтернатив поведінки керівництва університету: 1) керівництво університету взагалі не бачить проблеми як такої, розглядаючи вторинну зайнятість як додаткове джерело доходів викладачів, фактично знімаючи з себе відповідальність за якість їхнього трудового життя; 2) керівництво університету не забороняє сумісництво, але створює умови для додаткових заробітків у межах свого освітнього закладу – в дослідницьких лабораторіях, науково-навчальних центрах, інститутах додаткової освіти, бізнес-школах, які працюють на зовнішніх замовників; 3) керівництво університету забороняє викладачам працювати за сумісництвом за межами закладу вищої освіти, стверджуючи, що викладач має відбувати повний робочий день на своєму робочому місці, а тієї зарплати, яку він одержує за основним місцем, повинно вистачати для задоволення всіх його потреб.

Вважаємо за потрібне констатувати, академічна практика за своєю сутністю взагалі є багатопільною: інтереси і зусилля викладачів можуть стосуватися науково-дослідницької роботи, викла-

дання або адміністративної діяльності. Скажімо, в Європі і США престиж університету традиційно базується на репутації його професорів як провідних лекторів та організаторів індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти як бакалаврату, так й магістратури.

Трудові контракти з викладачами західних університетів намагаються враховувати цю багатопільову природу діяльності викладача, сприяючи оптимальному розподілу його трудових зусиль. У той же час університет є роботодавцем і підприємцем, а контракт, укладений університетом з викладачем, є формою контракту про найм працівника.

Одним із можливих шляхів розв'язання цієї проблеми називають зменшення обсягу обов'язкового аудиторного навантаження при збереженні ставки погодинної оплати або деякому зниженні рівня умовної ставки погодинної оплати викладачів вітчизняних університетів. Це повинно привести до зменшення загального часу, що витрачається викладачем на викладацьку роботу, та перерозподілу його на користь науково-дослідницької діяльності.

Також зауважимо, що академічні свободи вчених не мають бути підпорядкованими тимчасовим інтересам освітніх та інших ринків. «Реформування університетської освіти мусить відбуватися демократично, спиратися на зростання ролі в освітніх процесах студентських та наукових громад. Нині сутність і зміст моделі університету потребує подальшого з'ясування, в тому числі й щодо реалізації принципу автономії в його управлінні» (Мойсієнко, 2018: 5).

У зв'язку з цим важливим є визначення основних напрямів, котрі задають диференціацію і породжують автономію закладів вищої освіти: 1) освіта – наукові дослідження; 2) навчання – виховання; 3) державне управління – автономія (Верденхофа&Каленюк&Цимбал, 2018: 109–127). Сьогодні важливою є підтримка академічного статусу, який дозволяє генерувати наукові здобутки, виховувати інтелектуальну еліту, формувати духовний потенціал суспільства. Автономія університету передбачає пошук компромісу між державним управлінням і самоврядуванням.

Висновки. 1. Основними напрямками, котрі породжують автономію університетів є: 1) освіта – наукові дослідження; 2) навчання – виховання; 3) державне управління – автономія. 2. Існує потреба в актуалізації ролі кадрової автономії університету у сфері укладення трудових договорів (контрактів) з науково-педагогічним персоналом. 3. Важливо зменшити загальний час, що витрачається викладачем на викладацьку роботу, та перерозподілити його на користь науково-дослідницької діяльності. 4. Необхідно підтримувати академічний статус, який дозволяє генерувати наукові здобутки, виховувати інтелектуальну еліту, формувати духовний потенціал суспільства як основи академічної автономії університету. 5. Сутність і зміст принципу автономії університету потребує подальшого з'ясування.

Перспективи подальших досліджень. Подальших досліджень потребує процес академічної автономії та моделей автономії вітчизняних університетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономія університету як головний економічний пріоритет інноваційного розвитку вищої школи України. 2017. С. 327–356. URL: <https://ndipzir.org.ua/2017> (дата звернення 30.12.2022).
2. Васечко Л. І. Університетська автономія: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Проблеми вищої освіти. Вісник КНУТД*. Київський національний університет технологій та дизайну. 2013. № 2. С. 217–223.
3. Василькова Н. Дослідження автономії університетів у Європі. *Унів. освіта*. 2011. № 1. С. 50.
4. Верденхофа О., Каленюк І., Цимбал Л. Параметри та моделі автономії університетів. *Міжнародна економічна політика*. 2018. № 1 (28). С. 109–127.
5. Верланов Ю. Ю., Казарєєв А. Я. Академічні свободи та автономія університетів: новий формат економічних відносин з державою. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Серія «Економіка»*. 2009. Вип. 96. Т. 109. С. 32–37.
6. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0 (дата звернення 30.12.2022).
7. Гоголкина Т. Немецкие профессора молодеют. URL: <http://www.dw.de/dw/article/0,,4181152,00.html> (дата звернення 30.12.2022).
8. Дмитрієв В. Особливості концепції маркетингу освітніх послуг. URL: http://www.archive.nbuv.gov.ua/e-journal/ttmuo/2012_8/2.pdf (дата звернення 30.12.2022).
9. Дмитрієв В. Ю. Особливості ринку освітніх послуг у системі вищої освіти. URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/18/statii/dmitriev.htm> (дата звернення 30.12.2022).
10. Квіт С. Інноваційність як норма освітніх реформ / Інтернет-ресурс: офіційний сайт газети «Дзеркало тижня». № 7 (735) 28 лютого – 6 березня 2009. URL: <http://www.dt.ua/3000/3300/65521/> (дата звернення 30.12.2022).
11. Мойсієнко В. М. Університетська автономія: європейські стандарти та національна практика. *Вісник Черкаського університету*. Вип. № 6. 2018. С. 3–7.

12. Питання університетського управління і відносин між державою та вищими навчальними закладами. URL: http://www.ubs.gov.ua/fles/1423_fles_1/autonomy.PDF (дата звернення 30.12.2022).
13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 30.12.2022).
14. Про освіту: Закон України, 2017: *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 30.12.2022).
15. Расвнева О., Бровко О. Модели университетской автономии закладів вищої освіти. 2010 С. 109–116. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova10/subor/Rayevnyeva_Brovko.pdf (дата звернення 30.12.2022).
16. Університетська автономія – запорука якості української освіти / Інтернет-ресурс: офіційний сайт прес-центру національного університету «Києво-могилянська академія». URL: http://press.ukma.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112:2010-03-02-16-12-46&catid=13:2009-03-17-09-33-55&Itemid=31 (дата звернення 30.12.2022).
17. Университеты Европы после 2010 года: многообразие при единстве целей: Декларация : принята на IV съезде Европ. асоц. ун-тов в Лиссабоне 13 апр. 2007 года. URL: https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.eua.be%2Ftypo3conf%2Fext%2Fbz_securelink%2FpushFile.php%3FcuId%3D398%26fle%3Dfleadmin%2Fuser_upload%2Ffiles%2FPublications%2FLisbon_declaration_Russian.pdf&ei=fDpKVY-EDsS4yugObgoHwAQ&usq=AFQjCNEahW64-K2nuquCfTHmzxSO-eqGDA&sig2=w1-ThSiwuj0-W57pn7rRwQ&bvm=bv.92765956,d.bGQ&cad=rjt (дата звернення 30.12.2022).

REFERENCES

1. Avtonomiia universytetu yak holovnyi ekonomichnyi priorytet innovatsiinoho rozvytku vyshchoi shkoly Ukrainy. (2017). [University autonomy as the main economic priority of innovative development of higher education in Ukraine], pp. 327–356. URL: <https://ndipzir.org.ua> > 2017 (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
2. Vasechko, L. I. (2013). Universytetska avtonomiia: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniana praktyka. [University autonomy: foreign experience and domestic practice]. *Problemy vyshchoi osvity. Visnyk KNUTD. Kyivskiy natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dizainu – Problems of higher education. Bulletin of KNUTD. Kyiv National University of Technology and Design*, № 2, pp. 217–223 [in Ukrainian].
3. Vasylykova, N. (2011). Doslidzhennia avtonomii universytetiv u Yevropi. [Study of university autonomy in Europe]. *Universytetska osvita – University education*, № 1, p. 50 [in Ukrainian].
4. Verdenkhofa, O., Kaleniuk, I., Tsymbal, L. (2018). Parametry ta modeli avtonomii universytetiv. [Parameters and models of university autonomy]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, № 1 (28), pp. 109–127 [in Ukrainian].
5. Verlanov, Yu. Yu., Kazareiev, A. Ya. (2009). Akademichni svobody ta avtonomiia universytetiv: novyi format ekonomichnykh vidnosyn z derzhavoiu. [Academic freedoms and autonomy of universities: a new format of economic relations with the state]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnogo universytetu im. Petra Mohyly. Seriya «Ekonomika» – Scientific works of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. «Economy» series*, Vyp. 96, T. 109, pp. 32–37 [in Ukrainian].
6. Vikipediia. [Wikipedia]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0 (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
7. Gogolkina, T. (2009). Nemeckie professora molodejut. [German professors are getting younger]. URL: <http://www.dw.de/dw/article/0,,4181152,00.html> (data zvernennia 30.12.2022) [in Russian].
8. Dmytriiev, V. (2012). Osoblyvosti kontseptsii marketynhu osvitnikh posluh. [Peculiarities of the concept of marketing educational services]. URL: http://www.archive.nbuv.gov.ua/e-journal/ttmuo/2012_8/2.pdf (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
9. Dmytriiev, V. Yu. (2012). Osoblyvosti rynku osvitnikh posluh u systemi vyshchoi osvity. [Peculiarities of the educational services market in the higher education system]. URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/18/statti/dmitriev.htm> (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
10. Kvit, S. (2009). Innovatsiinistyaknorma osvitnikh reform/[Innovation as a norm of educational reforms]/Internet-resurs: ofitsiinyi sait hazety «Dzerkalo tyzhnia». № 7 (735) 28 liutoho – 6 bereznia 2009. URL: <http://www.dt.ua/3000/3300/65521/> (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
11. Moisiienko, V. M. (2018). Universytetska avtonomiia: yevropeiski standarty ta natsionalna praktyka. [University autonomy: European standards and national practice]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu – Herald of Cherkasy University*, Vyp. № 6, pp. 3–7 [in Ukrainian].
12. Pytannia universytetskoho upravlinnia i vidnosyn mizh derzhavoiu ta vyshchymy navchalnymy zakladamy. (2012). [Issues of university administration and relations between the state and higher educational institutions]. URL: http://www.ubs.gov.ua/fles/1423_fles_1/autonomy.PDF (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
13. Pro vyshchu osvitu: [About higher education]: Zakon Ukrainy – Law of Ukraine vid 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].
14. Pro osvitu: [About education]: Zakon Ukrainy – Law of Ukraine (2017): *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) – Verkhovna Rada information*, 2017. № 38–39. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].

15. Raievniva, O., Brovko, O. (2010). Modeli universytetskoï avtonomii zakladiv vyshchoi osvity. [Models of university autonomy of higher education institutions], pp. 109–116. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova10/subor/Raievniva_Brovko.pdf (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].

16. Universytetska avtonomiia – zaporuka yakosti ukrainskoï osvity / [University autonomy is a guarantee of the quality of Ukrainian education] / Internet-resurs: ofitsiyni sait pres-tsentru natsionalnoho universytetu «Kyievo-mohylianska akademiia». URL: http://press.ukma.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112:2010-03-02-16-12-46&catid=13:2009-03-17-09-33-55&Itemid=31 (data zvernennia 30.12.2022) [in Ukrainian].

17. Universitety Evropy posle 2010 goda: mnogoobrazie pri edinstve celej: Deklaracija (2007): [Post-2010 European Universities: Diversity with Common Purpose: A Declaration]: prinjata na IV s#ezde Evrop. assoc. un-tov v Lissabone 13 aprelja 2007 goda. URL: https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.eua.be%2Ftypo3conf%2Fext%2Fbzb_securelink%2FpushFile.php%3Fcuid%3D398%26fle%3Dfleadmin%2Fuser_upload%2Ffiles%2FPublications%2FLisbon_declaration_Russian.pdf&ei=fDpKVY-EDsS4ygObgoHwAQ&usg=AFQjCNEahW64-K2nuquCfTHmzxSO-eqGDA&sig2=w1-ThSiwuj0-W57pn7rRwQ&bvm=bv.92765956,d.bGQ&cad=rjt (data zvernennia 30.12.2022) [in Russian].